

İZZET MEHMED PAŞA, Dârendeli (ö. 1271/1855)

Osmanlı sadrazamı.

1207'de (1792-93) Dârende'de doğdu. Dârende eşrafından İbrâhim Bey'in oğludur. Vezâret rütbesiyle çeşitli eyaletlerde valilik yapan amcası Dârendeli Ali Paşa'nın yanında yetişti. Ali Paşa Konya valiliğine tayin edilince (1224/1809) onun mühürdarı oldu. Kısa zamanda kapıcıbaşılik ve mîrâhurluk pâyelerini elde ederek çeşitli yerlerde voyvodalık ve mütesellimlik görevlerinde bulundu. Bursa valisi ve Karadeniz Boğazı muhafızı olan İspartalı İbrâhim Paşa'nın kapı kethüdâlığını yaptı. Daha sonra İbrâhim Paşa'nın yerine mîrî mîranlık rütbesiyle Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sahilleri muhafızlığına getirildi (1821). Bu görevine ek olarak Afyonkarahisar (1822) ve Menteşe (1823) sancakları mutasarrıflığı ve vezir rütbesiyle Anadolu (Kütahya) eyaleti valiliği (1825) görevlerini de üstlendi. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasında büyük yararlık gösterdi. Karadeniz Boğazı'nın Rumeli sahilleri muhafızı Ağa Hüseyin Paşa ile birlikte Etmeydan'ndaki yeniçeri kışlalarını kuşatarak âsi yeniçerileri idam ettirdi. Görev bölgesi olan Üsküdar'da da yeniçerilerle iş birliği yaptıklarından şüphelendiği kale yamaklarını yakalatarak ortadan kaldırdı.

Bir süre sonra Koca Hüsrev Paşa'nın yerine kaptan-ı deryâlığı getirilen (9 Şubat 1827) İzzet Mehmed Paşa, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açması üzerine (26 Nisan 1828) Rumeli'ye gönderildi. Donanma Navarin'de batırıldığı için 3000 kadar deniz askeriyle birlikte kara yoluyla Varna'ya ulaştı ve 10.000'den fazla askerle Varna'yı kuşatan Ruslar'ı bozguna uğrattı (14 Temmuz 1828). Ruslar'ın yirmi dört savaş gemisi ve 18.000 askerle Varna'yı denizden ve karadan yeniden kuşatmaları üzerine hükümet, Serezli İsmâil Bey'in oğlu Yûsuf Muhlis Paşa'yı Varna muhafızlığına tayin etti. Sadrazam Selim Mehmed Paşa da yeni oluşturulan bir ordu ile İstanbul'dan yola çıktı (24 Ağustos 1828). İzzet Paşa, dışarıyla irtibatı tamamen kesilen Varna'yı bütün gücüyle savunmayı sürdürdü. Sadrazam Selim Mehmed Paşa 4000 kişilik bir süvari birliğini Varna'nın yardımına gönderdiyse de bir sonuç alınamadı. Sadrazamın, doğrudan Varna'ya ilerlemeyip beklemesi, Yûsuf Paşa'nın Ruslar'la teslim şartlarını görüşüp

halkın da desteğini alması karşısında İzzet Mehmed Paşa, dört aydır savunduğu Varna Kalesi'nden çıkarak (12 Ekim 1828) sadrazamın ordusunun bulunduğu Aydos'a geldi. Varna savunmasıyla ilgili belgeleri İstanbul'a gönderdiği gibi yazılı bir raporu da sadrazama verdi (Lutfi, II, 46-47).

Sadrazam tarafından sorguya çekilen İzzet Mehmed Paşa, dört ay süreyle Varna'yı nasıl savunduğunu anlatıp Yûsuf Paşa'nın Varna'ya gelmesinden sonra işlerin karıştığından, halkı kıskırtmaları konusunda defalarca yazı yazdığı halde paşanın bunu dikkate almamasından yakındı. Varna'ya dört saat mesafede 20.000'den fazla asker bulunduğu halde yardım gönderilmediğini belirterek Varna'nın tesliminden sadrazamın sorumlu olduğunu, durumu İstanbul'a bildirdiğini söyledi. Bu arada Varna'nın kaybedilmesinden sorumlu tutulan sadrazam Selim Mehmed Paşa azledilmiş ve yerine İzzet Mehmed Paşa getirilmişti (14 Rebûlâhîr 1244 / 24 Ekim 1828). Sorgulandıktan sonra tereddüt ve korku içinde beklediği bir sırada tayin haberi İzzet Mehmed Paşa'ya ulaştı (29 Ekim 1828). Padişahın birinci mîrâhuru Mehmed Ağa'nın getirdiği hatt-ı hümayunda eski sadrazamın beceriksizliğiyle yeni sadrazamın gayret ve cesaretinden söz ediliyordu.

İzzet Mehmed Paşa ilk iş olarak Varna'yı kurtarmak istedi ve orduyu Aydos'tan Şumnu'ya naklederek harekât için asker ve iâşe tedarikine başladı. Ruslar'ın Pravadi'deki kuvvetlerini dağıtmak üzere de Aliş Paşa ile İbrâhim Paşa'yı görevlendirdi. Fakat şiddetli yağışlar yüzünden Kamçı nehrinin taşması Osmanlı kuvvetlerinin harekâtını engelledi. Rus kuvvetleri karşısında zor durumda kalan ve anlaşma için nabız yoklayan İzzet Mehmed Paşa başarısızlığı sebebiyle azledilerek yerine Reşid Mehmed Paşa getirildi (28 Ocak 1829). Böylece üç ay beş gün süren ilk sadrazamlığı İstanbul'a gelmeden sona ermiş oldu. Vezirlik rütbesi de geri alınarak Tekirdağ'a gönderildi. Burada sürgün hayatı yaşarken Edirne'yi işgal eden Ruslar'ın Tekirdağ'a yaklaşmaları karşısında halkı teşkilâtlandırdı ve savunma tertibatı aldırdı. Bir süre sonra da padişah tarafından affedildi ve Rumeli eşkıyası ile mücadele etmek şartıyla vezirliği geri verildi. Önce Sofya taraflarına gönderilen paşa (Nisan 1831), ardından Vidin ve Niğbolu valiliğine getirildi (2 Ocak 1832). Vidin valiliğinden alınmasından (Temmuz 1833) sonra bir süre Edirne'de ikamete

mecbur edildiyse de çok geçmeden Afyonkarahisar valiliğine tayin edilip (15 Ocak 1834) vaktiyle Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı sırasındaki hizmetlerinden dolayı padişah tarafından bir nişanla taltif edildi. Ankara, Çankırı ve Kastamonu sancakları da ek olarak ona verildi. Ardından Afyonkarahisar Kütahya'ya bağlanarak Çorum ve Viranşehir'in ilâvesiyle yeni oluşturulan Ankara müşirliğine getirildi (9 Eylül 1836). Bu görevinden ayrıldıktan (24 Ağustos 1839) sonra bir süre İstanbul'daki konağında dinlendi ve ardından Akdeniz Boğazı (Çanakkale) muhafızı oldu (28 Temmuz 1840). Bu arada Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya karşı büyük devletlerle yapılacak ortak askerî harekâtın serdarlığı için güçlü bir vezirin tayini kararlaştırıldığından bu iş için İzzet Paşa uygun görüldü ve kendisine Sayda, Beyrut ve Trablusşam'ın da ilâvesiyle oluşturulan Akkâ eyaleti verildi (Ağustos 1840). Aynı zamanda Berrüşşam seraskerliği görevini de üstlendi ve birleşik devletlerin donanmasıyla beraber Suriye sahillerine hareket etmesi kararlaştırıldı. Ordusunu Kıbrıs'ta toplayan İzzet Paşa askerini İngiliz ve Avusturya gemileriyle Berrüşşam sahillerine nakletti. Donanma amiralleriyle görüşerek Beyrut'un yakınındaki Cüvni (Cünye) Limanı'na asker çıkardı. Bu bölgede Mısır kuvvetlerini yenilgiye uğrattı. Fakat atının eğerinde bulunan silâhının kaza ile patlaması sonucu ayağından sakatlandığı için seraskerlikten azledilerek Edirne valiliğine gönderildi (24 Kasım 1840). Gelibolu'ya vardığında ayağı henüz iyileşmediği için valilik görevinden affını istedi ve İstanbul'a gelmesine izin verildi (Haziran 1841).

Ayağının sakatlığından dolayı "Topal" lakabıyla da anılmaya başlanan İzzet Paşa, Mısır harekâtındaki başarısından ötürü saraya davet edilerek Padişah Abdülmecid tarafından taltif edildi (Ekim 1841) ve çok geçmeden Rauf Paşa'nın yerine ikinci defa sadrazamlığa getirildi (5 Aralık 1841). Tayiniyle ilgili hatt-ı hümayunda İzzet Paşa'nın eskiden beri hep büyük görevlerde bulunduğu, devlet işlerine vâkîf, dirayetli ve sadık bir vezir olduğu kaydedilmekteydi (a.g.e., VII, 20-21). Sert mizacıyla tanınan ve Tanzimat aleyhtarı olmakla itham edilen paşadan herkes çekiniyor ve kimse icraatına karşı çıkamıyordu (a.g.e., VII, 21). İzzet Paşa, kısa zamanda bazı malî ve mülkî meseleleri halletmekle birlikte hakkında çıkarılan dedikodulardan sıkılan padişah tarafından başarısızlığı ileri sürülerek azledil-

di (30 Ağustos 1842) ve sekiz ay yirmi yedi gün süren ikinci sadâreti de son bulmuş oldu. Bir hafta sonra ikinci defa Edirne valiliğine tayin edildiye de bu görevde fazla kalamadı (11 Mayıs 1843), ancak bir süre sonra affedilerek İstanbul'a gelmesine izin verildi. Ardından kendisine Hüdâvendigâr (Bursa) valiliği uygun görüldü (Ağustos 1849) fakat rahatsızlığını ileri sürerek gitmediği için emekliye ayrıldı ve İstanbul'da vefat etti (17 Cemâziyelâhîr 1271 / 7 Mart 1855). Eyüp'te Bostan İskeleyi tarafında Mihrîşah Vâlide Sultan Mek-tebi bahçesinde medfundur.

Kaynaklarda İzzet Mehmed Paşa'nın cesur, azimli, sabırlı, vakur, irtikâp ve irtişâdan hoşlanmayan sert mizaçlı bir devlet adamı olduğu ve üzerine aldığı vazife-de mûsamaha göstermediği, düşüncele-rini serbestçe söylemekten çekinmediği belirtilir. 1248'deki (1832) büyük yangın-da yanan Ankara Çarşı Camii'ni kendi pa-rasıyla yeniden inşa ettirdiği bilinmekte-dir (Uzunçarşılı, *TTK Belleten*, XXVIII/110 [1964], s. 244).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Tahvil Defterlerinden Atık Vüzerâ Def-teri*, nr. 39; Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, İstanbul 1241, s. 160-166; Ahmed Rifat, *Verdü'l-hadâ-ik*, İstanbul 1283, s. 27-30; Cevdet, *Târih*, XII, 156, 161-170; Mehmed Memduh [Paşa], *Esvât-ı Sudûr*, İstanbul 1328, s. 8-9; Lütfî, *Târih*, I, 154, 304-305; II, 24, 29, 35, 40-44, 46-49, 51-57, 66-67, 117; VI, 118-119; VII, 20-21, 44; *Sicill-i Osmânî*, III, 460-461; Abdurrahman Şe-ref, *Tarih Musâhabeleri*, İstanbul 1339, s. 9, 257-258; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 550, 552-553, 600; a.mlf., "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", *TTK Belleten*, XXVIII/110 (1964), s. 235-247; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 110-111, 113-114, 131, 133, 495, 497, 590; *Mufasssal Os-manlı Tarihi*, İstanbul 1962-63; V, 2898-2899, 2909-2910, 2941; VI, 2972-2973; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, V, 120, 148-149, 186, 200-201; "İzzet Mehmed Paşa", *TA*, XX, 486-487.

CEVDET KÜÇÜK

İZZET MEHMED PAŞA, Safranbolulu (1743-1812)

Osmanlı sadrazamı.

1156 (1743) yılı ortalarında Safranbo-lu'da doğdu. Zülüflü baltacıardan İbrâ-him Ağazâde Ali Ağa'nın oğludur. 1173'te (1760) İstanbul'a, Sarı Mustafa Paşa Kethüdâsi diye bilinen amcası Kaptanı-deryâ Benli Hacı Mustafa Paşa'nın yanına gitti. Bunun oğlu İbrâhim Beyefendi ile birlikte kitâbet ve inşâ dersleri aldı. Daha sonra Baltacı Ocağı'na girdi ve bu-

rada Kaptanıderyâ Mustafa Paşa Bira-derzâdesi diye meşhur oldu. Ardından Si-lâhdar Seyyid Mehmed Efendi'ye intisap etti ve Halife unvanıyla anılmaya başlan-dı. Bir süre kapı hasekiliği, Dârüssaâde ağası yazıcılığı yaptı. Bu görevi sırasında Haremeyn gelirlerinin toplanmasındaki hizmetlerine mükâfat olarak 4 Cemâzi-yelevvel 1193'te (20 Mayıs 1779) kendisi-ne Muhâsebe-i Evvel pâyesi hil'atiyle sa-mur kürk giydirildi (Cevdet, II, 126). Aynı yılın 23 Ağustosunda Darphâne emini-liğine ve Şah Sultan kethüdâlığına getirildi. Bu arada Halil Hamîd Paşa'nın kızı ile ev-lendi. 2 Receb 1199 (11 Mayıs 1785) tari-hinde Darphâne eminliğinden alındı ve üzerinde sadece Şah Sultan kethüdâlığı kaldı. Birkaç ay sonra da şehreminliğe tayin edildi. 25 Cemâziyelevvel 1200'de (26 Mart 1786) Tersane emini oldu, fakat çok geçmeden vezirlik rütbesiyle Hanya muhafızlığına (a.g.e., III, 272), 23 Kasım'da Diyarbekir beylerbeyiliğine, 15 Rebû-levvel 1201'de (5 Ocak 1787) İç İl sancak beyiliğine, bir ay sonra Bender Kalesi muhafızlığına, 21 Nisan'da Cidde valiliğine, ardından da Boğaz Hisarı muhafızlığına getirildi.

1205 Recebinde (Mart 1791) Mısır vali-liğine tayin edilen İzzet Mehmed Paşa bu görevi sırasında başarılı hizmetlerde bulundu ve bazı ayaklanmaları bastırdı (a.g.e., V, 279-281). Nizâm-ı Cedîd çerç-vesinde yapılmakta olan yenilikler için ye-ni gelir kaynakları bulabilecek yetenekli bir sadrazam aranırken iki yıldan fazla bir süredir Mısır'daki hizmetleriyle adı du-yulan İzzet Mehmed Paşa hatıra geldi. 5 Şevval 1207'de (16 Mayıs 1793) Anadolu beylerbeyiliğine getirildi ve daha görev yeri olan Kütahya'ya ulaşmadan merke-ze çağırılarak Melek Mehmed Paşa'nın ye-rine sadrazamlığa tayin edildi (25 Rebû-levvel 1209 / 20 Ekim 1794). Sadrazamlı-ğa tayini münasebetiyle Enderunlu Fâzıl, "Mühr-i emânât erdi Melek'ten Meh-med'e" mısraıyla tarih düşürmüştür.

Sadrazamlığa getirilen kimsenin kırk mülâzemet vermesi âdetti; bu mülâze-metler öteden beri şefaât ve rica ile veri-lir, genellikle de ehil olmayanlara düşer-di. İzzet Mehmed Paşa, yersiz mülâzemet verilmesini uygun bulmayıp mülâzemet-leri ulemâdan birkaç mümeyyiz tayini-yile medrese talebesinden imtihanla hak edenlere verdirmiş, ayrıca her birine 15'er kuruş ihsanda bulunmuş, böylece daha sadâretinin başında olumlu bir iş yap-mıştır.

I. Abdülhamid döneminde iki defa bu görevde bulunan Bolulu İzzet Mehmed Paşa ile karıştırılmaması için bazan "Sâ-nî" diye anılan (a.g.e., VI, 139) Safranbo-lulu İzzet Mehmed Paşa'nın sadrazamlı-ğı Nizâm-ı Cedîd faaliyetleri içinde geçti. Onun zamanında Tersane'de yapımına başlanan büyük havuz için Fransa'dan ve İsveç'ten uzmanlar getirtilmiştir. Nizâm-ı Cedîd askerleriyle de yakından ilgilenen paşa III. Selim tarafından değerli bir han-çer, istiklâlini hâvi bir hatt-ı hümayun ve samur kürkle taltif edilmiştir (a.g.e., VI, 386-387, 394). İzzet Mehmed Paşa dö-ne-minin önemli olaylarından ilki, 1209'da (1795) çıkan ve on bir saat kadar devam eden İstanbul yangınıdır. Bu yangında Ba-lıkpazarı, Uzunçarşı ve Ahî Çelebi Camii civarı tamamen yanıp kül olmuştur. İkinci önemli hadise 1212 (1797) sonlarında başlayan Pazvandoğlu Osman ayaklan-masıdır. Nizâm-ı Cedîd'e muhalif olan bu âsi Rumeli âyanının cezalandırılması için Bâbü'lî'de toplanan olağan üstü mecliste hükümet kuvvetlerinin başına Kaptanı-deryâ Küçük Hüseyin Paşa getirilmiştir. Pazvandoğlu'nun kuvvetleriyle çeşitli cep-helerdeki çarpışmalarda hükümet kuv-vetleri galip gelmişse de Pazvandoğlu is-yanı tamamen bastırılmamıştır. İzzet Mehmed Paşa döneminin en önemli si-yasî olayı ise kendi hükümetinin tanıdığı ihtilâl Fransa'sının Mısır'ı işgal etmesidir. Zilkade 1212'de (Mayıs 1798) Tulon'dan hareket eden Napolyon Bonapart kuman-dasındaki Fransız donanması temmuz başında İskenderiye Limanı'na varmış, fazla bir direnişle karşılaşmadan şehri teslim almış ve Ehramlar Savaşı'nı kaza-narak 23 Temmuz günü Kahire'ye gir-miş, fakat ağustos başında Ebûkir Sava-şı'nda İngiliz donanmasına yenilmiştir.

Mısır'da bu gelişmeler olurken daha önce burada valilik yapan, dolayısıyla vilâ-yet ahvalini bilmesi gereken, ayrıca birkaç aydır Fransa'nın Mısır'a saldıracağı söy-lentilerine rağmen tedbir almayan İzzet Mehmed Paşa 18 Rebûlevvel 1213'te (30 Ağustos 1798) sadrazamlıktan azledildi (a.g.e., VIII, 320). Sadâretten alındıktan sonra Sakız'a sürülen İzzet Mehmed Pa-şa buradan da mukâtaasının bulunduğu Manisa'ya gönderilmiş ve 2 Ramazan 1227 (9 Eylül 1812) tarihinde orada öl-müştür. Fazla miktardaki parası devlet-çe müsâdere edilmiştir.

İstanbul'da Balıkpazarı'nda (*Sicill-i Os-mânî*, III, 457) ve Safranbolu'da camisi bu-lunan İzzet Mehmed Paşa dört yıla yakın sadrazamlık yapmıştır. İzzet Mehmed Pa-